

П Р И Р А Ч Н И К

за

вкрстена сообрзаност

за спроведување на посебните минимални услови

за добра земјоделска пракса

и заштита на животната средина

СОДРЖИНА

АКРОНИМИ И КРАТЕНКИ	4
I. ВОВЕД	5
Која е намената на овој прирачник?.....	5
Што е вкрстена сообразност	5
Кој е одговорен и на што се однесуваат барањата од вкрстената сообразност?.....	6
Каде да се обратите за совет при исполнување на барањата од вкрстената сообразност.....	7
Проверка на усогласеност со барањата од вкрстената сообразност	7
Последици при неусогласеност со барањата од вкрстената сообразност	8
Примедби, предлози и контакти.....	10
II. ПРЕГЛЕД НА ПОСЕБНИТЕ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА.....	12
1. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на почвата	13
Услов 1.1 Минимална покриеност на површината на земјоделското земјиште	14
Услов 1.2 Спречување на обраснување на обработливите земјоделски површини со непожелна вегетација	15
Услов 1.3 Одржување на насадите со повеќегодишни култури	16
Услов 1.4 Минимално обработување на земјоделски површини согласно карактеристиките на земјиштето заради спречување на ерозија	16
Услов 1.5 Управување со жетвени остатоци	18
Услов 1.6 Анализа на хемиските својства на почвата и примена на ѓубрива согласно потребите за хранливи материи во почвата	20
II. ПОСЕБНИ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА И ЗАШТИТА НА ВОДАТА	23
Услов 2.1 Копање на бунар во области на системи за наводнување.....	24
Услов 2.2 Користење на вода од систем за наводнување.....	25
Услов 2.3 Заштита на водите од нитратите од земјоделството	27

Услов 2.4 Заштита на подземните води од загадување со испуштање на супстанции.....	33
III. ПОСЕБНИ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА ПРИ ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА.....	35
Услов 3.1 Избор и примена на производи за заштита на растенијата	35
Услов 3.2 Мониторинг на болести кај растенијата.....	39
Услов 3.3 Заштита на здравјето на луѓето при примена на производите за заштита на растенијата	40
IV. ПОСЕБНИ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ПРИ ОДГЛЕДУВАЊЕ ЖИВОТНИ.....	41
Услов 4.1 Идентификација, регистрација и пријавување на движење на животните.....	41
Услов 4.2 Спроведување на мерки за здравствена заштита на животните.....	44
Услов 4.3. Контрола на заразните болести кај животните.....	45
Услов 4.4. Проценка на влијанието врз животната средина од одгледувањето на животни	46
ПРИЛОЗИ.....	48
Прилог 1. Преглед на релевантните служби за инспекција надлежни за контролирање на условите за вкрстена сообразност во Македонија.....	48
Прилог 2. Табела со проценти на намалување на директните плаќања поради несообразност со барањата за вкрстена сообразност од прв пат	49
Прилог 3. Евиденција за набавка на минералните и ѓубривата од органско потекло и отстапување на ѓубрива од органско потекло.....	51
Прилог 4. Евиденција за употреба на минералните и ѓубривата од органско потекло	52
Прилог 5. Евидентирање на користењето на производите за заштита на растенијата во било која фаза на производство до берба	54
Прилог 6. Евидентирање на користењето на производите за заштита на растенијата во период после берба	56
Прилог 7. Образец за водење на евиденција за извршените контроли и регистрираната здравствена состојба на посевите	59

АКРОНИМИ И КРАТЕНКИ

АФПЗРР	Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој
АПРЗ	Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството
АХВ	Агенција за храна и ветеринарство
АД Водостопанство на Македонија	Акционерско друштво Водостопанство на Македонија
ИСАК	Интегриран систем за администрација и контрола
ЕУ	Европска Унија
СИЗП	Систем за идентификација на земјишни парцели
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МЗЖСПП	Министерството за заштита на животната средина и просторно планирање

I. ВОВЕД

Која е намената на овој прирачник?

Почитувани земјоделци,

Овој прирачник кој е пред вас е наменет да ви помогне во разбирањето и правилната примена на посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина чие исполнување поврзано со директните плаќања ја сочинуваат вкрстената сообразност.

Земјоделското производство покрај напорите да се произведе повеќе и поквалитетно значи и задолжително почитување на низа законски одредби кои постојат во македонското законодавство за заштита на здравјето на луѓето, животните и растенијата, спроведувањето на одредбите за благосостојба на животните и секако заштита на животната средина. Доброволно земјоделците е пожелно во секојдневното работење да ги применуваат и начелата на добрата земјоделска пракса кои придонесуваат кон постигнување на подобро и одржливо земјоделство.

Нашата цел е заедно со земјоделците да постигнеме производство во поголем обем и ефикасност, но и на производство кое нема да има проблем со почитување на законските одредби чие спроведување е од општ интерес. За таа намена се доделуваат директните плаќања и мерките од политиката за рурален развој со кои се поддржуваат инвестициите.

Со правилното разбирање и спроведување на обврските вклучени во вкрстената сообразност, земјоделците ќе ги добијат нивните директни плаќања во целост и ќе обезбедат остварување на добар дел од нивните законски обврски. Во постигнување на ова покрај оваа брошура, на располагање ќе ви бидат советите кои се финансирани од страна на државата преку советниците на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството и приватните советници оспособени за оваа област.

Што е вкрстена сообразност

Вкрстената сообразност е поврзаност помеѓу задолжителните постапки кои земјоделските стопанства треба да ги спроведуваат при вршење на земјоделската дејност во различни области (во најголем дел пропишани со закон) и финансиската поддршка во земјоделството. Условеноста на директните плаќања за земјоделството со исполнување на задолжителни барања или услови е пропишано во член 49 од Законот за земјоделство и рурален развој (Службен весник на Република Македонија бр. 49/10, 53/11, 126/12 и 15/13, 69/13, 106/13, 177/14, 25/15, 73/15 и 83/15).

Целта на вкрстената сообразност е да ја помогне примената на такви практики при производството на храна за луѓето и животните, кои имаат што поминимално негативно влијание врз животната средина и го спречуваат исцрпувањето и

нерационална употреба на ресурсите и средствата кои се користат во земјоделското производство - почвата, водата, животните и растенијата. Ваквите добри земјоделски практики се засноваат на примена на агротехнички и други мерки кои обезбедуваат:

- висок степен на заштита на здравјето на потрошувачите,
- заштита на природата,
- одговорно управување со земјиштето, одржување на плодноста на почвата, нејзината структура и содржината на хранливи материи,
- одговорна употреба и заштита на водата,
- безбедно користење и складирање на средствата за заштита на растенијата, опремата за нивна примена и безбедносни методи на работа,
- управување со отпадот (ѓубривото) од органско потекло и
- водење и чување на документација за активностите на земјоделскиот имот.

Примената на земјоделските практики на ваков одговорен начин е првично и основно во корист на самите земјоделци, бидејќи така се обезбедуваат услови за одвивање на нивното производство и во иднина. Зачувувањето на здравјето на земјоделците и на потрошувачите и запазувањето на чистата вода, земјиште и воздух само го зголемуваат значењето на вршење на земјоделството со примена на овие постапки.

Во најголем дел барањата од вкрстената сообразност се работи кои земјоделците се обврзани секако да ги применат согласно законите во Република Македонија во делот на земјоделството, безбедноста на храната, ветеринарното здравство и заштита на животната средина, дури и доколку не се корисници на мерките за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.

Кој е одговорен и на што се однесуваат барањата од вкрстената сообразност?

Земјоделците кои се баратели за средства од програмите за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој треба да ги почитуваат **обврските од вкрстената сообразност**. Почнувајќи од 2013 година наваму, сите баратели на финансиска поддршка при поднесување на барањето изјавуваат дека се запознаени со условите пропишани во Листата на посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина објавени во правилник и согласни дека истите ги почитуваат и спроведуваат.

Одговорното лице за исполнетост на барањата од вкрстената сообразност е лицето кое го поднесува барањето за финансиска поддршка. Тоа лице треба да биде сигурно дека барањата за вкрстена сообразност се почитувани од страна на лицата ангажирани во извршување на земјоделски работи со времен договор, вработени лица или членови на земјоделското стопанство.

Пропишаните услови мора да бидат исполнети **на сите земјоделски површини на земјоделското стопанство** независно од големината на производните

капацитети (површина земјиште, број на животни, пчелни семејства итн) за кои е поднесено барањето за поддршка и тоа во текот на целата година.

Минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина од 2013 година **се воведуваат постепено**. На почетокот се вклучени барањата кои се полесни за спроведување за земјоделците и истите се однесуваат на одредени категории на земјоделски стопанства кои се со поголеми имоти. Поради тоа овие стопанства имаат поголемо влијание на средината, а добиваат и поголеми износи на финансиска поддршка кои може да се искористат при евентуалните инвестиции во исполнувањето на условите.

Каде да се обратите за совет при исполнување на барањата од вкрстената сообразност

Државата обезбедува советодавна помош за земјоделците правилно да ги исполнат покомплицираните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина. Советите кои се финансирани од страна на државата се пропишани во Правилникот и презентирани во оваа брошура за секој услов поединечно за кој се ваквите совети се обезбедени.

Советите се испорачуваат преку советниците на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) кои имаат канцеларии во сите региони на државата и од страна на приватни советници за советодавни услуги кои се финансираат како мерка од Програмата за финансиска поддршка во руралниот развој.

Советувањето може да биде организирано како групно советување со учество на повеќе земјоделци или индивидуални советувања кои се одвиваат на самите земјоделски стопанства. Групните советувања ќе опфаќаат теми за исполнување на условите кои се од интерес за типот на производство во дадениот регион, додека корисници на индивидуалните совети задолжително ќе бидат земјоделците кај кои при извршените контроли во претходниот период е евидентирана неусогласеност со барањата од вкрстената сообразност.

Советниците вклучени во системот за обезбедување на совети за вкрстената сообразност треба да имаат докажани знаења за посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина.

Листата на советниците со нивните податоци за контакт кои се на располагање на да помогнат на земјоделците во исполнување на барањата може да ги најдете на веб страната на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) во засебниот дел за овие содржини, достапни преку следниов линк <http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/1588>.

Проверка на усогласеност со барањата од вкрстената сообразност

Усогласеноста со барањата за вкрстена сообразност е предмет на контроли од страна на Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР). Контролите вообичаено се спроведуваат без претходна најава.

Контролата на терен за исполнување на условите за добра земјоделска пракса се спроведува истовремено кога се врши и класичната контрола за аплицираните површини или животни. За време на контролата ќе бидат проверени сите услови кои во моментот на контролата се применливи за тоа земјоделско стопанство преку посета на парцелите, ќе направи увид во бараната документација и на животните, кои носителот на земјоделското стопанство треба да ги собере на едно место.

На крајот на контролата, контролорот ќе му објасни на земјоделецот кои се наодите. Во случај да се идентификуваат несообразности земјоделецот ќе добие детален извештај кој треба да се потпише од контролорот и земјоделецот

При контролата земјоделецот треба да соработува со контролорите, да им помогне во извршување на нивната работа. Лицата кои одбиваат да им дозволат пристап на контролираните на нивниот имот и кои не сакаат да соработуваат при контролата ризикуваат да ги изгубат нивните плаќања.

Релевантни за исполнетоста на барањата се земаат и наодите од извршениот надзор од надлежните инспекциски тела во различни области: Инспекторатот за животна средина, инспекторите при Агенцијата за храна и ветеринарство, Државниот инспекторат за земјоделство и инспекторите за водостопанство. Прегледот на инспекциските органи надлежни за контролирање на условите за вкрстена сообразност во Република Македонија и нивните контакти се дадени во Прилог 1.

Земјоделските стопанства кај кои е утврдена неисполнетост на некои од барањата, задолжително ќе бидат предмет на контрола на терен и за следната година за да се провери дали неисполнетоста е корегирана.

Последици при неусогласеност со барањата од вкрстената сообразност

Доколку земјоделците применуваат постапки при производството кои ја загадуваат животната средина, влијаат негативно на здравјето на луѓето и животните и нерационално ги исцрпуваат природните ресурси (почвата, водата), односно се однесуваат спротивно на целите на националната земјоделската политика на Република Македонија за „оптимално искористување на природните ресурси со почитување на начелата за заштита на природата и животната средина“¹, тогаш нивните директни плаќања кои се поддршка од државата за остварување на овие цели ќе бидат намалени или укинати² во зависност од обемот на отстапувањето и повторувањето на евидентираната неусогласеност.

Несообразеност од прв пат

¹ Член 3 од Законот за земјоделство и рурален развој

² Примената на намалувањата и исклучувањата на директите плаќања за земјоделски стопанства кои не ги исполнуваат барањата за вкрстена сообразност е уредена со член 57 од Законот за земјоделство и рурален развој (Сл. весник на РМ бр. 43/2010, 53/2011, 126/2012, 15/2013, 69/2013, 106/2013, 25/2015 и 73/2015).

Неинформираноста на земјоделците за обврската за примена на посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина, не ги исклучува од спроведувањето на санкциите. Сепак ваквото отстапување од исполнување на барањето се смета дека е од небрежност и како несообразност по прв пат доколку истото е од помал обем, земјоделското стопанство нема да биде санкционирано со намалување на директните плаќања доколку во рок не подолг од 31 декември во тековната година во која е утврдена несообразноста, преземе активности со кои ќе го надмине отстапувањето. За превземените активности треба писмено да биде известена АФПЗРР. Во спротивно се применува процентот на намалување на директните плаќања согласно табелата од Прилог 2.

Како отстапувања од помал обем се сметаат оние чие влијание и последици се ограничени само на дел од земјоделското стопанство, истите можат да бидат санирани и не претставуваат директен ризик за јавното здравје или за здравјето на животните. Процентот на намалување на плаќањата за овие отстапувања доколку не се корегираат е 1 или 3%. За разлика од нив отстапувањето од поголем обем има последици на поголем дел од земјоделското стопанство и/или надвор од границите на истото, последниците од истото не можат или тешко се санираат и претставуваат директен ризик за јавното здравје или за здравјето на животните. За овие отстапувања веднаш се пресметува процентот на намалување на директните плаќања кој се движи од 3 или 5%.

Отстапувањата по повеќе различни барања кои припаѓаат на иста област од вкрстената сообразност³ се смета за едно отстапување со тоа што процентот на намалување се пресметува како просечна вредност од процентите на различните отстапувања. Максималниот износ на намалувањето на директните плаќања при несообразност од прв пат може да биде пресметано на максимум 5%.

Земјоделските стопанства кај кои за прв пат се утврдува неисполнетост на некои од барањата треба задолжително да бидат едуцирани од страна на АПЗ за начинот на корегирање на отстапувањето.

Повторување на несообразноста - прво повторување

Доколку при следната контрола се утврди неусогласеност на истото барање за кое земјоделско стопанство е претходно известно и имало можност да ги превземе потребните мерки за отстранување на неусогласеноста, процентот на намалување на директните плаќања од Табела 1 се зголемува за три пати. Во случај кога вкупниот процент на намалување на директните плаќања надминува 15%, се применува намалување на директните плаќања од 15%. Притоа земјоделското стопанство задолжително ќе биде известно дека понатамошното неусогласување на исто барање во текот на две последователни години ќе биде сметано како несообразност со намера.

Второ повторување и несообразност со намера

Доколку при контролата на само место се утврди неусогласеност на исто барање по трет пат, процентот на намалување на директните плаќања утврден во претходната година се зголемува за три пати. Директните плаќања се намалуваат

³ од вкупно четирите области на услови поврзани со: почвата, со водата, средствата за заштита и одгледување на животни.

за соодветниот процент, додека неусогласеноста при процентот на намалување поголем од 20% се смета за неусогласност со намера.

Доколку наредната година неусогласеноста со намера е повторно евидентирана при контрола на стопанството, земјоделското стопанство се исклучува од видот на директните плаќања за кои е утврдено прекршувањето (по мерки за поддршка на растителното или за животинско потекло) за таа година. Понатамошната неусогласеност ќе значи целосно исклучување од директни плаќања за период од три години.

Пример 1. Доколку во 2016 година земјоделецот не пријавувал угинување на говедата и потоа во 2017, 2018 и 2019 го направи истото, намалувањето на директните плаќања ќе се изврши на следниот начин:

Програм-ска година	% на намалување на плаќањата	Причина за намалувањето
2016	3%	Несообразност од прв пат. Сточарот нема да биде санкциониран за 2016 година ако во текот на годината не ја повтори грешката. Ако има и други отстапувања, вкупниот износ на намалувањето сепак ќе биде максимум 5%
2017	9%	Повторување на несообразноста - прво повторување, при што се множи намалувањето кое е резултат од контролата од 2016 година (3%) со 3. Ако има и други отстапувања, вкупниот износ на намалувањето сепак ќе биде максимум 15%
2018	27%	Повторување на несообразноста - второ повторување, при што се множи претходното намалување од 9% со 3. Бидејќи процентот на намалување е поголем од 20%, намалувањето се смета за неусогласност со намера и плаќањата се намалуваат за 27%
2019		Несообразност со намера е потврдена при што стопанството се исклучува од директните плаќања кои се доделуваат во сточарството

Директните плаќања нема да бидат намалени доколку земјоделецот не бил во можност да ги почитува барањата од вкрстената сообразност поради виша сила што треба да биде соодветно и навремено известено согласно пропишаната постапка.

Примедби, предлози и контакти

Спроведувањето на барањата на вкрстената сообразност е од општ интерес. Оттука како директно вклучени, вашата соработка е од големо значење за подобрување на целиот систем.

Вашите примедби и предлози од искуството во спроведувањето на барањата за вкрстена сообразност, извршувањето на контролите, квалитетот на дадените советите и друго, може да ги споделите со надлежното **Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство** на следнава адреса:

Адреса	Аминта трети, 2 1000 Скопје, Република Македонија	Тел.:	(02) 3298 162
		Факс:	(02) 3298 162
		Е-пошта:	info@mzsv.gov.mk

Во врска со вашите оплаки за извршената контрола и донесените одлуки од страна на контролорите во однос на исполнетоста на барањата од вкрстената сообразност на вашето земјоделско стопанство, може да се обратите до **Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделство и руралниот развој** на следнава адреса:

Адреса	ул. 3-та Македонска бригада бр 20 зграда на Македонија Табак блок Ц 1000 Скопје, Република Македонија	Тел.:	(02) 2 3097 450
		Факс:	(02) 2 3097 454
		Е-пошта:	ipardpa.info@ipardpa.gov.mk

При опишување на вашиот случај немојте да заборавите да напоменете дека се работи за предмет поврзан со вкрстената сообразност, да го опишете времето кога се случил настанот, начинот на кој се случил, вклучените учесници, вашите очекувања и вашите контакт податоци (адреса, е-маил и задолжително број на телефон).

После доставување на вашите забелешки или предлози ќе бидете задолжително повратно информирани околу превземените чекори.

Контактите на **Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството** за технички прашања и остварување на контакт за добивање советодавни услуги се:

Адреса	Кл. Охридски бб, Пелагонка II-5/3, Битола 1000 Скопје, Република Македонија	Е-пошта:	aprzdirekcija@agencija.gov.mk
---------------	--	-----------------	-------------------------------

Сите потребни информации, образци и поврзани законски акти во врска со вкрстената сообразност може да ги најдете на сајтот на министерството за земјоделство www.mzsv.gov.mk на овој линк :
<http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/1588>.

II. ПРЕГЛЕД НА ПОСЕБНИТЕ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Кои се барањата од вкрстената сообразност

Барањата од вкрстената сообразност со чие почитување се поврзува остварувањето на финансиската поддршка се пропишани во „Правилникот за листа на посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина“ објавен од страна на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина кои ги сочинуваат барањата од вкрстената сообразност се групирани во четири области и тоа:

- 1. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на почвата**
- 2. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на водата**
- 3. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса при заштита на растенија и**
- 4. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина при одгледување на животни.**

Деталниот опис на условите и што треба земјоделците да сторат во исполнување на барањата за секоја од областите е дадено во продолжеток.

Објаснувањата како треба земјоделците да постапат, односно што треба, а што нетреба да направат со цел почитување на посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина, и со тоа да избегнат намалување или исклучување на нивните директни плаќања, дадени се со задебелни букви и пред нив стои знакот . После овој текст следат одредени појаснување во врска со начинот на исполнување на барањето.

Како дел од исполнувањето на одредени минимални услови, земјоделците се обврзани да водат евиденција за превземените активности. Описот на обврската за водење на евиденцијата и поседување на потребната документација во докажување на исполнетоста на условите е означена со следниов знак .

Во текстот, во зелени рамки обележани со знакот се дадени и по неколку позначајни препораки за добра земјоделска пракса чија примена ќе им помогне на земјоделците во подобро почитување на бараниот услов, но и ќе им обезбеди и дополнителни информации за дадената област.

1. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на почвата

Почвата е основен ресурс во земјоделското производство на кој се заснова одгледувањето на растенијата во земјоделството и обезбедувањето на храна за луѓето и за животните. Поголемеите приноси и приходи од земјоделското производство се поврзани со плодноста на почвата, односно од способноста на почвата да обезбедува хранливи материи, вода и воздух за растенијата во потребните количини и во соодветен однос.

Со цел заштита и продолжување на производната функција на почвата како необновлив ресурс, неопходно е **да се посвети посебно внимание на начинот на обработување на земјиштето и да се обезбеди максимална грижа за подобрување на плодноста, структурата на почвата, како и намалување на ерозијата и загадувањето.**

Стабилни приноси во растителното производство се можни само ако **органиката материја во почвата континуирано се одржува на задоволително ниво.** Намалувањето на органиска материја настанува со неадекватна и ненавремена обработка, ако подолг период години не се внесуваат органиски ѓубриња, ако се интензивира површинската ерозија со која се губи површинскиот почвен слој, со риголување при што се мешаат површинскиот и подповршинскиот слој кој е посиромашен со органиска материја и сл. Со цел да се постигнат високи и квалитетни приноси потребно е да се превземат мерки со кои ќе се зачува и унапреди содржината на органиската материја во почвата.

Подобрувањето на плодноста на почвата за обезбедување на поголем принос и квалитет на производите особено успешно се постигнува со **правилна употреба на органиски и минерални ѓубрива** со кои се овозможува балансирана понуда⁴ со хранливи материи за задоволувачки раст и развој на растенијата. Од друга страна, несоодветното и прекумерно ѓубрење негативно влијае на количините и соодносот на хранливи материи потребни за исхрана на растенијата, загадувањето на почвата и на подземните води и значи непотребно трошење на финансиски средства. Почвата особено може да се загади преку несоодветната примена на цврстиот и течен дел од арското ѓубре, не потценувајќи го при тоа влијанието на добитокот врз ерозивните процеси предизвикани од неговото движење.

Ерозијата на почвата е најтежок облик на деградација на почвата и претставува разрушување, дислоцирање и таложење на површинскиот или поголем дел од почвениот слој. Водата или ветерот се двата основни причинители на ерозијата, но човекот со неправилното користење на почвата може да создаде предуслови за појава на водна или ветрова ерозија. Со ерозијата се намалува содржината на органиска материја во површинскиот слој што води кон намалување на приносите.

За да се заштити почвата од водна ерозија, системот на обработка како и културите кои се одгледуваат, треба да бидат во согласност со природните услови

⁴ Растенијата треба да се обезбедат со избалансирана количина на основните хранливи материи во текот на целиот вегетационен период: азот, фосфор, калиум, магнезиум и калциум. Исто така, треба да се обезбеди соодветна содржина на микроелементи како што се: железото, манганот, борот, бакарот, цинкот, молибденот и хлорот.

на дадената локација. Ерозија по дејство на ветерот предизвикува најмногу штети на земјоделските површини со рамен и отворен пејсаж, доколку почвата е сува, структурата на почвата е песоклива или тресет, а просторните полиња немаат природни бариери како шуми, дрвја итн. До оштетување на културата најчесто доаѓа во рана пролет. За заштита и спречување на ерозија на земјоделските површини во ерозивно подрачје, земјоделците треба да превземат посебни анти-ерозивни мерки (согласно член 136 од Законот за води, и член 43 од Законот за земјоделско земјиште).

Посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на почвата со опис на активностите што треба да ги превземе земјоделецот во насока на нивно исполнување се дадени во продолжеток.

Услов 1.1 Минимална покриеност на површината на земјоделското земјиште

Која е целта на исполнување на условот?

Да се спречи ерозијата на почвата при земјоделско производство.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Земјоделското земјиште треба да биде покриено со:

- земјоделски култури или
- жетвени остатоци, односно пост-бербени остатоци (надземни делови од растенијата со корен) или
- наменски да се покрие со растителни остатоци (мулч) кои ја намалуваат ерозијата на почвата во зимскиот период.

Времените случаи кога површината на земјоделското земјиште немора да биде покриена е во периодот:

- пред изртување на посевите,
- при подготовка на почвата пред сеидба на втора култура,
- при грубото орање на зимска бразда и
- угар при примена на агроколошки мерки.

Обработката на почвата треба да се извршува на начин кој нема да предизвика ерозија. Во зима при подготовка на земјиштето за следното сеење се спроведува исклучиво грубо орање на зимска бразда без фина обработка на површината.

Слика бр. 1 Фина обработка на почвата при подготовка за садење на пролетните култури

Слика бр. 2 Почва наменски покриена со растителни остатоци

Услов 1.2 Спречување на обраснување на обработливите земјоделски површини со непожелна вегетација

Која е целта на исполнување на условот?

Да се спречи појавата на непожелна вегетација која ги користи хранливите материји и водата од почвата потребни за развој на одгледуваните земјоделски култури и ја ограничува површината на расположливото обработливо земјиште.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Обраснување на обработливите земјоделски површини со непожелна вегетација и плевели треба да се спречи со соодветно обработување и примена на агротехнички мерки, односно:

- орање на обработливите површини и/или
- ослободување на вегетацијата по механички пат или со примена на хербициди или

- со орање или косење на меѓуредовото растојание на постојаните насади.

Услов 1.3 Одржување на насадите со повеќегодишни култури

Која е целта на исполнување на условот?

Одржување на повеќегодишните насади на винова лоза, овошки и маслинки во добра вегетативна состојба.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Повеќегодишните насади со лозови, овошни и маслинови култури треба да се одржуваат во добра вегетативна состојба преку редовно кроење направено на начин со кој се регулира растот и плодноста и се одржува вегетативната кондиција, односно се подмладуваат насадите.

Слика бр. 3 Уредно искроено овошно дрво Слика бр. 4 Искроени лозови насади

Услов 1.4 Минимално обработување на земјоделски површини согласно карактеристиките на земјиштето заради спречување на ерозија

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е спречување на ерозија на почвата при обработка на земјоделското земјиште со наклон од 15% или поголем.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ На земјоделски површини со длабока ерозија и ерозија во вид на бразда, како и на површини со наклон од 15% или поголем не треба да се врши орање на земјиштето вертикално, по падот на теренот. На ваквите површини орањето треба да се изведува попречно на наклонот на теренот, по изохипси.

Исклучок од ваквиот начин на орање на земјиштето е на површини засадени со повеќегодишни лозови, овошни и маслинови насади или при премногу тесни

парцели или парцели со неправилен облик, каде поради недостаток од простор за маневрирање, попречното обработување на земјиштето е отежнато и опасно.

⚠ Земјоделската механизација не треба да се користи на земјоделски површини кои се заситени со вода, поплавени или прекриени со снег освен при неопходна жетва или берба.

На тешки и влажни почви, како и на наклонетите терени особено треба да се избегнува тешката механизација. Во исклучителните случајеви кога се користи механизација на ваквите површини, треба да се применува редуцирана обработка со што е можно помал број на преоди и примена на комплексна механизација со која се изведуваат повеќе операции во еден преод (директно сеење и примена на хербициди).

Процентот на наклонот на земјоделските површини кои ги обработувате може да го проверите преку Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) во подрачните единици на МЗШВ или на телефон (02) 3 134 477 лок.108 во Одделението за СИЗП во министерството или на веб страницата <http://www.sizp.gov.mk/>. Заради идентификација на парцелите ќе треба да го знаете СИЗП бројот на земјоделската површина за која сакате да биде проверен наклонот.

Слика бр. 5 Видливи знаци на ерозија на земјоделско земјиште

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Обработка на земјиштето за заштита на почвата од ерозија - Незасеаните ниви се најподложни на ерозија и дополнително го зголемуваат испирањето на хранливите материи. Во услови на плодоред кога предкултурата се жнее рано, а наредната се сее на пролет, важно е да се засее зимска подкултура. Непосеаните површини во ерозивни подрачја, преку зима може да се покријат со органски материи како слама, стракови и лисје.

На површини со наклон до 6° се применува вообичаено ротирање на културите. На површини со поголем наклон од 7-14°, треба да се преземат посебни антиерозивни мерки како соодветна обработка и посебно планирање на ротирањето на културите со одгледување на повеќегодишни тревы и зимски култури (житни култури и репка) кои формираат добра и стабилна растителна покривка уште во раната есен. На полињата кои имаат наклон од 15-20°, треба да има постојана растителна покривка или треба да се изврши пошумување. Земјоделско производство може да се врши и на наклони поголеми од 20° доколку се превземат потребните анти-ерозивни мерки како терасирање, стабилизација на почвата и сл.

Мерки за намалување на ерозијата од површинското истекување на водата од врнежи од дожд или топење на снегот - Подобрувањето на површинското одводнување се обезбедува преку рамнење или терасирање на обработливата површина која е нерамна или со наклон со што се намалува брзината на концентрација и истекување на водата од површината и спречува однесување на почвениот слој. Површинското одводнување особено се постигнува со ободни канали околу самата површина или доколку е голема површината, со оформување на такви заштитни, одводни канали во самата површина соодветно на условите на теренот. Се препорачува покривање на браздите со трева, а на критични места заштита и со обложување со цврсти материјали и каскадирање.

Начин на обработка на почвата - Непотребна обработка на почвата треба да се избегнува. Длабочината на обработката на почвата треба да соодејствува со потребите на растителните култури и моменталната ситуација. Треба да се применува плитка обработка на почвата наместо длабокото орање со кое се мешаат горните слоеви на почвата со пониските слоеви што го осиромашува горниот слој од органски материи. Со намалување на бројот на преоди и длабочината на обработката може значително да се намалат трошоците и набивањето на земјиштето. Редуцираната обработка е посебно погодна за земјишта со полесна структура и со ниска содржина на органски материи, и особено за одредени култури како пченица, пченка, соја.

Услов 1.5 Управување со жетвени остатоци

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е да се:

- одржи потребното ниво на органска материја во почвата која е неопходна за земјоделското производство и да се подобрат физичките и хемиските карактеристики на почвата
- спречи ризикот од пожар и со тоа загрозување на човечките животи, уништување на материјалните добра и на живите организми во почвата (од бактерии и габи до ситни животни) кои имаат клучно значење за одржување на хемиската и физичката плодност на почвата и обезбедуваат услови за ефикасно производство
- спречи загадување на животната средина преку чад и пепел.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Остатоците од растенијата кои остануваат на обработливите површини откако ќе се заврши жетвата не треба да се палат. Растителните остатоци после жетвата треба да се заораат и да се внесат во почвата.

Со ваквиот начин на постапување се овозможува зголемување на содржината на органски материи, односно хумусот во почвата. Покрај подобрување на плодноста на почвата, заорување на стрништето овозможува во текот на зимата, почвата со растителните остатоци да формира мулч кој ја штити површината од ерозија. Од друга страна спалувањето на стрништата значи губење на органската материја од почвата, уништување на потребниот жив свет, загадување на средината со пепел и чад и ризик од ширење на пожари.

Слика бр. 6 Запалени стрништа со пожар од поголеми размери настанат со палење на стрништа

Слика бр. 7 Заорани стрништа

Исклучок од забраната за палење на растителните остатоци на обработливите површини после жетва е во случај кога за тоа постои службена наредба заради спречување на ширењето или уништување на штетни организми или во случај на палење на растителни остатоци од плевели.

Услов 1.6 Анализа на хемиските својства на почвата и примена на ѓубрива согласно потребите за хранливи материи во почвата

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е да се обезбеди правилна употреба на **органиски и минерални ѓубрива со кои се овозможува балансирана понуда на хранливи материи согласно потребите на земјоделските култури**, а во насока на одржување и подобрувањето на плодноста на почвата, поголем принос и квалитет на производите и незагадување на животната средина.

Според одредбите на Законот за ѓубриња (член 36), ѓубрињата се употребуваат во согласност со правилата за добра земјоделска пракса, што опфаќа употреба на ѓубриња од одреден вид во количества и во согласност со потребите на растенијата и почвата, земајќи ги предвид хранливите неорганиски и органските материи во почвата и климатските услови во подрачјето.

Достапноста на хранливите материи во почвата, но и другите нејзини карактеристики кои треба да овозможат правилна употреба на ѓубривата, се одредуваат преку анализа на хемиските својства на почвата за достапен азот (N), фосфор (P) и калиумот (K), и анализата на рН вредноста на почвата и содржината на органските материи (хумус).

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Земјоделските стопанства треба да извршуваат анализа на хемиските својства на почвата, односно анализата на рН вредноста на почвата, содржината на органските материи (хумус) и содржината на достапен азот (N), фосфор (P) и калиумот (K) најмалку еднаш во период од 5 години, земајќи ја 2012 година како почетна година. Условот се однесува на земјоделски стопанства со површини над: 20 хектари за поделелски култури,

5 хектари за овошни и лозови насади, 5 хектари за површините со тутун, 2 хектари за градинарски култури на отворено и 1 хектар за оранжерији со контролирани услови за производство. Анализата е задолжителна само за поединечните парцели поголеми од 0,3 хектари.

Анализата може да биде направена сукцесивно, годишно најмалку за 20% од вкупната обработувана површина на земјоделското стопанство. Анализата треба да биде извршена во високообразовна или научна институција во Република Македонија или акредитирана лабораторија.

Примерокот за анализа на хемиските параметри на почвата најдобро е да биде земен во периодите кога културите не се засеани или засадени и не е извршено ѓубрење, односно во рана пролет или есен и тоа од исти места и за време на иста сезона како што било направено претходно, заради обезбедување на соодветна споредливост. Правилното земање на почвениот примерок е од голема важност за точноста на резултатите од анализата. Доколку лабораторијата не е во можност да го земе почвениот примерок, а за тоа земјоделецот не е стручен, истото на барање на земјоделецот ќе го направи советник финансиран од страна на државата (од АПРЗ или сертифициран приватен советник).

⚠ Примената на ѓубривата од органско потекло и на минералните ѓубрива за погоре спомантите земјоделски стопанства треба да се врши врз основа на резултатите од анализата на хемиските својства на почвата, потребите за хранливи материи пресметани за нивото на планирани приноси и квалитет за дадената култура, климатските услови, содржината на органската материја и структурата на почвата, управувањето со земјиштето, наводнувањето и резултатите од регионалните и локални испитувања на почвата. Вклопувањето на сите овие барања и параметри подразбира подготовка на план за ѓубрење од страна на дипломиран инженер агроном.

Најчесто, примената на ѓубрива е неопходно заради одржување на потребната хранлива содржина на почвата и зголемување на приносите на културите, но само доколку се врши со соодветниот вид ѓубриво во пресметани количини во зависност од потребите на растението и содржината на хранливите состојки во почвата. Земјоделците треба да изберат постапка и технологија на ѓубрење која ќе осигура висок степен на ефикасност на ѓубривото и низок степен на негативно влијание на културите и загадувањето на животната средина.

При планирање на ѓубрењето треба да ги направите овие четири чекори:

- пресметка на достапниот Азот во почвата,
- пресметка на оптималниот износ на Азот кој треба да биде применет за соодветните култури на растенија кои ќе се одгледуваат,
- пресметка на количината на Азот која ќе биде обезбедена од органските ѓубрива и
- пресметка на количините на потребно миниреално ѓубриво.

Планот односно препорачаниот начин за ѓубрење за испитаните површини треба да го направи дипломиран инженер агроном со солидни познавања на проблематиката. Доколку тоа не го направи лабораторијата која ја врши анализата на почвата врз основа на резултатите, а за тоа земјоделецот не е

стручен, истото на барање на земјоделецот ќе го направи советник финансиран од страна на државата (од АПРЗ или сертифициран приватен советник), бидејќи советите за оваа проблематика се вклучени во листата на државно финансирани совети. Препораката/планот за ѓубрење треба да ја вклучува и соодветната технологија и методот за ѓубрење кој треба да ги задоволува земјоделските, економските и еколошките критериуми.

🔪 Земјоделското стопанство треба да ги евидентира набавката, односно продажбата и употребата на минералните и ѓубривата од органско потекло и тоа особено податоците за видот, содржината на хранливи материи, време и количина на ѓубривото кое е:

- купено и продадено во текот на годината,
- внесено на соодветната парцела (со локација и големина на секоја парцела на која се применува ѓубривото).

Земјоделското стопанство треба да ги чува финансиските документи и резултатите од извршените хемиски анализи на почвата и препораките/планот за ѓубрење.

За олеснување на внесувањето на бараните податоците министерството има подготвено препорачан образец „Евиденција за набавка на минералните и ѓубривата од органско потекло и отстапување на ѓубрива од органско потекло“ кој е презентираан во Прилог број 3, како и образецот наменет за примена на ѓубривото „Евиденција за употреба на минералните и ѓубривата од органско потекло“ презентираан во Прилог број 4. Евидентирањето на податоците треба да се врши за периодот од 01.01-31.12 за секоја календарска година.

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

На барање на земјоделецот советник финансиран од страна на државата (од АПРЗ или сертифициран приватен советник) ќе ви помогне во правилното водење на евиденцијата за набавка и употреба на минералните и ѓубривата од органско потекло.

II. ПОСЕБНИ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА И ЗАШТИТА НА ВОДАТА

Водата, покрај почвата е другиот основен ресурс и предуслов за одвивање на земјоделските активности. Повратно, земјоделските активности имаат свое влијание на количините расположлива вода, но и на квалитетот на водата во средината поради можноста од нејзино загадување од вршењето на земјоделската дејност. Согласно начелата за одржливо управување со водата од член 5 на Законот за води, **искористувањето на водите во земјоделството треба да се врши рационално и економично, на урамнотежен и праведен начин со минимизирање на употреба на количините, а притоа да се спречи загадување на водите** со што се предизвикуваат негативни ефекти и ризици за животот и здравјето на луѓето и за животната средина.

Наводнувањето мора да се планира внимателно и употребата на водата треба да се усклади со актуелната достапна количина на вода и со потребите на растенијата. При наводнување треба да се избегне појава на недостаток, но и вишок на вода повеќе од потребното за културата. Со ретко и ненавремено наводнување со помало количество на вода во однос на вистинските потреби на културата, може да се намали содржината на достапна влага во почвата, а со тоа и на достапните количини на растворени хранливи материи. Ова директно влијае на растот на растението, намалувањето на квалитетот и приносите на производот. Од друга страна прекумерното наводнување освен што влијае на цената на крајниот производ (преку цената на водата, енергијата и вложениот труд), негативно се одразува и на животната средина поради промивањето на материи (нитрати, фосфати, пестициди и др.) кои во зголемена концентрација поминуваат во подземните или кон површинските води и од таму можат да дојдат во контакт со луѓето. Посебен проблем претставува тоа што дел од овие материи кои се промиваат се неопходни за правилно функционирање на културата и за нив земјоделците плаќаат значителна средства како ѓубрива.

Поради наведеното потребно е да се користат техники на наводнување со најголема ефикасност на искористување на водата за дадените услови, а користењето на подземните води преку бунари или на водата од системите за наводнување да се врши само после обезбедени потребни документи во постапки уредени со закон издадени од надлежните органи.

Земјоделците треба да избегнуваат извршување на несоодветни практики на чување и растурањето на цврсто и течно арско ѓубре, испуштање на отпадни води, исцедување од силажата, капење на овците од паразити, третман на искористените моторни масла, одлагање на животинските трупови, и др кои директно ги загадуваат водите. Добиточните стопанства со складишта за арско ѓубре се особено опасни загадувачи поради високата концентрација на хемиски елементи (особено азот и фосфор) и големата концентарција на органски материи и поради можноста за истекување на течниот дел од шталското ѓубриво од складиштето.

Посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на водата со опис на активностите што треба да ги превземе земјоделецот во насока на нивно исполнување се дадени во продолжеток.

Услов 2.1 Копање на бунар во области на системи за наводнување

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е спречување на неконтролирано користење на водите за наводнување во земјоделството и овозможување на одржливо управување со водите.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Не треба да се копа бунар во област на хидро-мелиоративни системи каде што постои техничка можност за користење на водата од системот. Копањето на бунар на површини во состав на систем за наводнување е можно само доколку системот нема технички можности за наводнување за што земјоделецот треба да се обезбеди позитивно мислење од АД Водостопанство на Македонија.

Останатите одредби од Законот за води кои земјоделците треба да ги почитуваат при користење на водите од бунар

Одредбите од Законот за води кои се однесуваат на обезбедување на дозволи за користење на водите не се вклучени во посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина, но истите се законски одредби кои треба да бидат почитувани од страна на земјоделците.

Копање (бушење) на бунар или бушотина заради црпење на вода од подземно водно тело се врши само по претходно доставено известување до Министерството за заштита на животната средина и просторно планирање (МЗЖСПП), (член 201).

Без „Дозвола за користење на водата“ која ја издава МЗЖСПП може да се црпи и користи вода доколку:

- се копа „обичен“ бунар за снабдување со вода за пиење, поење на добитокот и за други потреби. Обичниот бунар може да се копа на растојание од најмалку 5 метри од градежниот објект и од градежната парцела на соседот, а котата на дното на бунарот не смее да биде пониска од котата на дното на соседниот бунар (член 29),
- исцрпеното количество подземна вода не надминува 10 м³ вода дневно (член 17),
- издашноста на бунарот не надминува 1 литар/секунда (член 17) за што сопственикот на земјиште треба сепак да обезбеди позитивно мислење од МЗЖСПП,
- се работи за атмосферските води што се собираат на неговото земјиште или земјиштето врз кое што има стварно право во границите на личните потреби на домаќинството, водејќи сметка за режимот на водите и за таквите права на другите лица (член 17).

Земјоделците кои црпат повеќе од 10 м³ вода должни се да ги мерат исцрпените и зафатени количини на вода и нејзиниот квалитет, а податоците од мерењата да ги достават до МЖСПП. Во случај доколу издашноста на бунарот надминува 1 литар/секунда, сопственикот на земјиштето може да црпи и да користи подземни води со бунари после обезбедена Дозвола за користење на водата од страна на МЖСПП за површини надвор од системите за наводнување (или во системите но не сепак не постои техничка можноста за наводнување).

За повеќе информации во однос на постапките кои земјоделците треба да ги спроведат при копање на бунари и користење на водите од бунари може да се обратите до Секторот за Води при надлежното Министерството за животна средина и просторно планирање на телефон (02) 3 251 477.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

„Закон за води“ (Службен весник на РМ, бр. 87 од 15.07.2008 година)

Услов 2.2 Користење на вода од систем за наводнување

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е спречување на неконтролирано користење на водите за наводнување во земјоделството и овозможување на одржливо управување со водите.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Користење на водата од ситемот за наводнување е можно само врз основа на склучен „Договор за користење на водата за наводнување“ склучен со испорачателот на водата, односно со органот надлежен за водостопанство кој управува со конкретниот систем.

Користењето на водата треба да биде согласно со условите кои се пропишани во договорот. Земјоделецот треба и редовно да го покрива и надоместокот за користење на водата бидејќи на тој начин се прибираат средства за одржување на системите, а истото преставува и услов за остварување на правото за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.

⚠ Објектите за наводнување и одводнување треба да се одржуваат во добра состојба заради правилно вршење на нивната функција. Забрането е оштетување и уништување на објектите за наводнување и одводнување, особено:

- да се фрла било каков вид на растителен или друг отпад во канлите за наводнување или одводнување,
- да се оштетуваат хидрантските приклучоци и хидромеханичката опрема на мрежата за наводнување и
- да се затрупуваат со земја или заоруваат секундарните и терцијалните канали за одводнување.

Онеспособувањето на овие објекти е најчеста причина за достапноста на вода за наводнување до земјоделските површини, загуба и недостаток на водата, односно за поплави со големи последици токму за земјоделските површини и имоти при состојби на оштетувања и неодржување на системите за одводнување.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Со цел почитување на Законот за води според кој искористувањето на водите во земјоделството треба да се врши рационално и економично, на урамнотежен и праведен начин со минимизирање на употреба на количините ви препорачуваме користењето на водата да биде со **примена на ефикасни методи за наводнување**. На овој начин се штеди акумулираната количина на вода од акумулациите кои имаат ограничен капацитет во текот на сезоната на наводнување. Ефикасноста на техниката на наводнување се движи од 95% кај наводнувањето капка по капка (максимално ја намалува количината вода потребна за наводнување и можноста за плакнење на хранливите материи од почвата), 75-80 % кај вештачкиот дожд, до помалку од 50 % кај лошо организираните техники на површинско наводнување. Наводнувањето капка по капка се препорачува особено за култури кои не даваат добар принос без постојано влажење како што се култури кои се одгледуваат во заштитен простор, градинарски култури, овошни и лозови насади, поледелски култури кои имаат широк склоп, но истото не е практично за фуражните култури. Кај многу култури со премин од наводнување со распрскување кон систем капка по капка, потрошувачката на вода може да се намали до 50%. Инвестицијата е поддржана со најмалку 60%, односно 65% за млади земјоделци со мерките од Програмата за рурален развој за житата, и од ИПАРД програмата за останатите култури.

Правилно и успешно наводнување на културите со кое се обезбедува количина на достапна вода во зоната на кореновиот систем е наводнување со кое соодветната количина на вода се аплицира во правилен момент за културата усогласено со: потребите во текот на вегетацијата, физичките својства на почвата од значење за наводнувањето, состојбата со влагата во почвата и агро-климатските услови (појави на суша, врнежливи години, итн). Секое отстапување во однос на потребната количина на вода и од времето кога треба да се наводнува, може негативно да се одрази врз приносот и квалитетот од земјоделските култури, на цената на производот и негативно да влијае на животната средина.

Водата за наводнување мора да е чиста и со добар квалитет за да се одржат плодноста и продуктивноста на почвата и здравствената исправност на производите. Употребата на водата со лош квалитет може да доведе до влошување на плодноста на почвата и до загадување. Отпадните води со високи концентрации на штетни материи не треба да се користат за наводнување, поради што е потребно да се испита содржината на овие води пред наводнувањето.

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

На барање на земјоделецот, советник финансиран од страна на државата (од АПРЗ или сертифициран приватен советник) ќе ви помогне во:

- воведувањето на ефикасни методи за наводнување заради економична употреба на водата и
- правилно и успешно наводнување на културите.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

„Закон за води“ (Службен весник на РМ, бр. 87 од 15.07.2008 година)

Услов 2.3 Заштита на водите од нитратите од земјоделството

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е правилно управување (складирање и примена) на минералните и ѓубривата од органско потекло кои содржат Азот, особено во заштитените зони на извори, а во насока на заштита на водите од загадување со нитратите⁵ и избегнување на таквото загадување во иднина.

Неправилната употреба на ѓубривата има ефект на несакани последици на земјоделските култури и на загадувањето на почвите кои се третирали и подземните води. Водата и живиот свет во неа се чувствителни дури и на најмало присуство на ѓубриво. Зачувувањето на квалитетот на водата е важен за обезбедување на квалитетна вода за пиење за луѓето и за добитокот, како и вода за наводнување. Загадените води како резултат на неправилна и прекумерна примена на ѓубрива, се штетни за живите организми во водата, рибите и секако за здравјето на луѓето и домашните животни кои таа вода ја користат за пиење. Штом еднаш нитратите стигнат до подземните води, водата останува загадена дури и со децении иако количината на нитрати може и да биде намалена на површината. Штетата од исплакнувањето на нитратите од арското ѓубриво е повеќекратна – се загрозуваат луѓето и околината, и се губи вредниот извор на азот кој може да биде од корист на земјоделските култури, и кој доколку го нема се надоместува со купување на скапи минерални ѓубрива.

Треба да се спречи и исцедувањето на отпадните материји од силажата во природата бидејќи истекувањето дури и во мали количини може да предизвика помор на рибите и другите животински видови.

Со цел заштита на водата за пиење од загадувањето на зоните на водните тела наменети за консумирање од страна на човекот (зона на санитарно ограничување), Владата на Република Македонија прогласува заштитени зони за водни тела во кои важат построги правила во однос на загадувањето на средината пропишани поконкретно во плановите за управување и годишните програми.

⁵ Нитратите се соли на азотна киселина кои се наоѓаат во ѓубривата и можат да предизвикаат загадување на водата и почвата.

Слика бр. 8 Правилно чување на арско ѓубриво

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

На кои површини не смее да се применуваат ѓубрива?

⚠ Ѓубрењето на почвата со минералните и ѓубривата од органско потекло (арско ѓубре и осока) кои содржат Азот не треба да се применува на површини на кои постои значителен ризик за контакт на ѓубривото со површински или подземни води. Земјоделецот не треба да ѓубри кога по негова проценка ваквиот контакт помеѓу ѓубривото и водата е извесен дека ќе се случи.

Ѓубрењето особено не треба да се применува на површини кои се:

- оддалечени до 3 метри од брегот на површински води и водотеци со минерални ѓубрива кои содржат нитрати,
- оддалечени до 10 метри од брегот на површински води и водотеци и 25 метри од извори и бунари за вода за пиење со ѓубрива од органско потекло,
- замрзнати и покриени со покривка од снег повисока од 5 см, заситени со вода на која има појава на водолежини и на поплавени површини и
- со наклон од 20% и поголем со течни ѓубрива од органско потекло.

Од истите причини куповите на арско ѓубриво на поле, односно балите за складирање на силажата треба да се оддалечени најмалку 10 метри од брегот на површински води и 25 метри од извори и бунари за вода за пиење, и не треба да се поставуваат врз одводни канали.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Складиштењето на арското ѓубриво на поле треба да се избегнува. Сепак тоа е дозволено доколку локацијата се наоѓа на рамно и суво место со слабо пропуслива почва (глина) каде не постои ризик од протекување на содржината и загадување на водите. Цврстото арско ѓубриво во кое има слама треба да се чува на купови (2 - 4 м) за да се обезбеди збивање и непротечување на ѓубретото. При тоа, треба да се постави слој од тресет, слама или друг апсорпционен материјал од најмалку 30 сантиметри под куповите од арско ѓубриво. Полските складишта за шталско ѓубриво не треба да бидат на исто место секоја последователна година.

Колку Азот може да се примени во заштитените зони на извори?

⚠ Количината на азот која се применува на обработливите земјоделски површини во широка заштитна зона за водните тела наменети за консумирање од страна на човекот (зона на санитарно ограничување) не треба да биде поголема од:

- 250 кг/ха годишно, односно
- 170 кг/ха годишно од ѓубривата од органско потекло применети директно преку испаша или со растурање.

Листата на широка заштитна зона за кои важат ограничувањата може да ја видите во Правилникот за пропишување на критериумите за определување на зоните чувствителни на нитратити на следнава интернет страница: http://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik%20za%20B-dozvola%20i%20Pravilnik%20za%20Zastita%20na%20Vodite%20_%20SV%20br.131_2011.pdf.

Проверката дали вашите земјоделски површини се наоѓаат на територијата на широката заштитна зона може да ја направите доколку ја посетите следната веб страница на СИЗП <http://www.sizp.gov.mk/>. Помош при проверката може да ви биде обезбедена доколку се обратите до најблиската Подрачна единица на МЗШВ или кај советниците во канцеларијата на АПРЗ.

📌 Земјоделското стопанство треба да води евиденција за количината на Азот внесена на земјоделски површини во заштитени зони од различните типови на ѓубриво со која ќе докажете дека ги почитувате пропишаните ограничувања.

Евиденцијата се води на истиот образец каде што се евидентира примената на ѓубривата во „Евиденција за употреба на минералните и ѓубривата од органско потекло“ презентирани во Прилог број 4. Килограмите на Азот кои се нанесуваат на дадената површина и за конкретната култура треба да се внесуваат во колоната број 5 за секое поединечно ѓубрење во текот на целата календарска година (01.01-31.12). Количината на Азот од органското ѓубриво за секое нанесување се пресметува преку количината на нанесено ѓубриво согласно податоците од Табела бр. 1, колона 5 за содржината на Азот во еден тон ѓубриво. Збирот на вкупната нанесена количина на Азот на крајот од годината не треба да биде поголема од ограничувањето од 250 кг/ха, односно 170 кг/ха дадено погоре.

Евиденцијата треба да биде комплетирана најдоцна до 30 април во тековната година за ѓубривото аплицирано во претходната календарска година.

Планирање на управувањето со ѓубривото од органско потекло

Заради управување со органското ѓубриво на начин кој не ја загадува средината потребно е да се подготви план со кој проценува годишното производство на органско ѓубриво од сите врсти и категории на животни, типот на ѓубриво, складирање и одржување, како и други важни фактори. Овој план ќе треба да се усогласи со годишниот план за употреба на ѓубривото на расположливите површини земајќи ги во предвид барањата на културите, плодноста на почвата и содржината на азот во ѓубривото и начинот на ѓубрење.

Оптеретувањето на обработлива површина од 1 ха со бројот на одгледувани животни кои ги произведуваат дозволените килограми на азот од ѓубривата од органско потекло е пропишано и прикажано во колона 3 од Табела бр 1.

Во случај на евидентиран вишок на арско ѓубриво кој не може да се примени на расположливите парцели на стопанството или складира до неговата употреба, треба да се превземат чекори на справување со вишокот преку:

- отстапувањето на ѓубривото на земјоделско стопанство кое има поголеми земјоделски површини (вклучително тревни) во однос на ограничувањето за оптеретување со дозволениот број на животни или кое воопшто не одгледува животни или
- преработка на вишокот во биогаз или компост доколку за тоа има услови на стопанството или блиската околина.

Табела број 1. Дозволено оптеретување на обработлива површина од 1 ха со број на животни во однос на количините на азот од ѓубривата од органско потекло

Вид на ѓубриво	Дозволена количина ѓубриво според граничните вредности на Азот (1)	Содржана количина на хранливи материи кг/ха (2)			Дозволено оптеретување на животни по хектар за дозволени количини на килограми на Азот /ха (3)	Количина ѓубриво која ја произведува едно грло годишно според граничните вредности на Азот во тони (4)	Количина Азот во 1 тон ѓубриво во килограми /м3/ха (5)
	т/ха	N	P2O5	K2O			
Говедско	34	170	102	170	2,43 возрасни говеда; 4 грла од 12-24 месеци; 8,1 грло од 6-12 месеци; 16,2 теле до 6 месеци	возрасно говедо - 14 т; грло од 12-24 месеци - 8,5 т.; грло од 6-12 месеци - 4,2 т.; теле до 6 месеци - 2 т.	5
Коњско	28	170	85	170	2,8	10 т.	6
Овчо	21	170	106	170	16,2	1,3 т.	8

Свинско	28	170	142	113	7 маторици, 14,2 товни свињи	маторица - 4 т.; товна свиња - 2 т.	6
Кокошк- ино несилки	11	170	147	57	500	0,022 т. / 22 кг	15,5
Бројлерс- ко	5,5	170	170	110	800	0,0069 т. / 6,9 кг	31
Говедски компост	8	170	180	65			21,25
Течно говедско ѓубриво	42 м3/ха	170	85	210			4

 Податоците за времето и количината на ѓубривото кое се отстапува или предава на преработувачки капацитет, како и на податоци за примачот на ѓубривото треба редовно да се документираат.

Бараните податоци треба да се евидентираат во образецот „Евиденција за набавка на минералните и ѓубривата од органско потекло и отстапување на ѓубрива од органско потекло“ во Прилог број 3.

 Земјоделските стопанства кои произведуваат и акумулираат поголеми количини на арско ѓубре во однос на потрошувачка треба да имаат складови за ѓубривото. Капацитетот на складовите треба да е најмалку доволен за количините на ѓубриво произведени во периодот кога неговата примена е ограничена поради временските услови и почвените услови (претежно во зимскиот период). Складовите треба да одговараат на соодветниот тип на ѓубриво, со технички карактеристики кои: ќе го спречат загадувањето на подземните и површинските води, намалат влијанието на воздухот и обезбедат минимално губење на хранливите вредности на ѓубривото.

Складовите треба да се направени или најмалку со отпочната постапка на градба, додека крајниот рок за нивно завршување е 30 ноември 2016 година.

Ограничувањето за дозволената количина на азот во заштитените зони и складирањето на арското ѓубриво се однесува на земјоделските стопанства со интензивно одгледување на животни кои по стопанство имаат повеќе од: 20 грла говеда, 100 грла свињи за тов и/или 10 маторици и 5.000 несилки или 10.000 бројлери одгледани на годишно ниво.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Складовите на цврстото арско ѓубриво треба да го спречат загадувањето на подземните и површинските води со избегнување на приливот на атмосферски врнежи во складиштата и да обезбедат минимално губење на хранливите вредности на ѓубривото. Волуменот на складовите треба да биде соодветен за да може да се чува доволно арско ѓубре во периодот кога ѓубрењето не е возможно поради врнежите (пролет, есен и зима), а кога е всушност намалена вегетативна активност на растенијата.

Складовите за цврсто арско ѓубре треба да овозможат акумулирање на количество ѓубре во текот на околу 4-5 месеци, а за складиштата со течно арско ѓубре за 6-7 месеци, иако периодот за чување реално може да е и пократок. Со поголемиот капацитет се овозможува поголема флексибилност во планирањето на примена на ѓубривото. Капацитетот на складовите за арско ѓубриво треба да се пресмета во зависност од потребите, со посебен склад за цврсто и за течно арско ѓубриво. Складовите треба да бидат

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

Советите кои се финансирани од страна на државата во насока на исполнување на условот се:

- Подготовката на план за управување со ѓубриво од органско потекло (производство, ѓубрење и складирање на ѓубривото во согласност со динамиката на производството на ѓубриво и потребите за површините), а со цел да се избегне или редуцира натрупување на ѓубривото и загадувањето и
- Обезбедување на складови на арско ѓубриво со соодветни технички карактеристики кои обезбедуваат правилно управување со ѓубривото.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Органското ѓубриво треба да се употребува за култури кои најпродуктивно ги користат хранливите материи, како што се: во оранжерии, за пченка, зелка, сончоглед и други култури кои произведуваат голема количина на зелена маса и имаат потреба од азот. Не е дозволено ѓубрење во производство на зеленчук, јагодесто овошје и лековити билки, во период од 30 дена пред зреење и берба.

Генерално најповолен период за ѓубрење со шталското ѓубре е крајот на зимата и пролет. Ако се ѓубри во есен или зима, се зголемуваат губитоците на азот во водата, а ако се наѓубрува во лето се испушта амонијак во воздухот.

Арското ѓубре треба да се користи како ѓубриво набрзо откако ќе се добие. Ѓубретото не треба со години да се складира на полиња или во складишта пред да се растури на нива. Штом се собере доволна количина арско ѓубре за одредена парцела, истото треба да се растури на нивата 1-2 месеци пред сеидбата или садењето, рамномерно на секој дел од површината.

Заради намалување на мирисите во примената на ѓубриво за растурање на ѓубривото потребно е да се изберат поволни временски услови и тоа сончеви и ветровити денови со облачни и ветровити ноќи. Не е препорачливо да се прска ѓубриво во близина на куќи и во време на викенд. Препорачливо е да се користат распрскувачи со помал агол на распрскување и големи капки, или подобро да се применуваат уреди кои површински го поставуваат ѓубривото во траки што ги намалуваат непријатните мириси од 55-60% во споредба со стандардните распрскувачи. Течно ѓубриво е најдобро да се внесе плитко во почвата (5-6 см) со користење на инјектор.

Услов 2.4 Заштита на подземните води од загадување со испуштање на супстанции

Која е целта на исполнување на условот?

Целата на исполнувањето на овој услов е заштита на подземните води од загадување предизвикано од испуштање или одлагање на опасни и други супстанции на несоодветен начин.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Опасните супстанции на земјоделското стопанство треба да се складираат и манипулираат на начин со кој ќе се спречи нивно истекување во водите.

Просториите во кои се чуваат овие материи треба да ги оневозможат ризиците за загадување на животната средина и заканите по здравјето на луѓето и животните, односно да спречат протекување, прокапување или контаминација на надворешниот дел на просторијата.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Просторијата за складирање на опасните и други супстанции кои може да ја загадат почвата и водата треба да биде изградена од материјали отпорни на пожар и високи температури, да е добро проветрена (за да се избегнат штетни испарувања), изолирани од дожд и кондензација, добро осветлена (со природна и вештачка светлина) и со полица од неапсорбирани материјал во случај на излевање, на пр. метал, крута пластика. Овие супстанции не треба да се складираат во иста просторија со храна, пијалоци и храна за животни.

За безбедно и ефикасно ракување со хемиските средства за заштита и другите материјали кои се чуваат во просторијата, местото треба да има пристап до вода (на најмногу 10 метри оддалеченост) и инертен материјал за впивање на хемиските средства во случај на истурање како што е песок, метла, ѓубралник и пластични вреќи.

Супстанцииите треба да се чуваат во садови или непропустливи резервоари отпорни на корозија кои не смеат да се преполнуваат. Мора особено да се внимава да не дојде до протекување на течностите од садовите за време на складирањето, мешањето и транспортот до полињата што е голем ризик за загадување на подземните води. Во случај на истурање, супстанцијата треба веднаш да се исчисти и да се обезбедат мерки за ефективно справување со истурените количини.

Производите за заштита на растенијата и ѓубривата треба секогаш да бидат складирани во оригинална амбалажа и само во случај на нејзино оштетување може да се препакува, а новото пакување треба да ги содржи сите информации од оригиналната етикета. Во магацинот во кој се чуваат производите, влезот треба да е дозволен само на корисникот кој е обучен за безбедна употреба и ракување со производите за заштита на растенијата. Сите членови од семејството треба да бидат информирани за набавените производи за заштита на растенијата. Во просторијата или местото каде се полнат/мешат производите во опремата за примена (ако се различни места), треба да имаат опрема за мерење, градуирани садови и калибрирани ваги, кои земјоделецот ги проверува еднаш годишно.

Ѓубривата може да се чуваат во иста просторија со пестицидите и минералните

⚠ Отстранувањето на амбалажата и остатоците од опасните супстанции треба да биде нештетно по околината и здравјето на луѓето.

Собирањето и уништувањето на празната амбалажа од производите за заштита на растенијата не смее да се врши со фрлање во вода (извори, бунари, реки, езера итн.), јами, канализациона мрежа, покрај патишта, на депонии и на друг начин на кој може да дојде до загадување на животната средина.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Празната амбалажа од производи за заштита на растенијата после употребата треба да се исплакне најмалку три пати за да се намали штетноста од остатоците од производот, а течноста треба да се врати во работниот раствор во резервоарот на машината за апликација и да се употреби заедно со подготвениот раствор за третирање.

Еднаш употребената амбалажа не смее да се употреби за друга намена. Затоа празната амбалажа се прободува и станува отпад кој заедно со затвораот и декларацијата заради утврдување на потеклото на амбалажата, треба да се врати кај правните лица кои продаваат производи за заштита на растенијата на големо и на мало во специјализирани продавници (земјоделските аптеки) од кои е купен дадениот производ или да се уништи на начин на кој е наведен во упаството од страна на произведувачот. Празната амбалажа во пластична кеса може привремено до една година да се складира на адекватно место за тоа на земјоделскиот имот.

Отпадната вода од миењето на опремата за третирање на пестициди (прскалките) не треба да се испушта директно во канализација, туку по можност да се распредели на некоја необработена површина која не се наводнува.

⚠ Опасните супстанции како што се: минерални масла, горива, средства за заштита на растенијата и ветеринарни лекови, како и загадувачки течности од промивање на животни или на опрема за примена на пестициди и фекалии, не треба да се испуштаат во водотеците и подземните води.

Испуштање на отпадни води, фрлање на материји и супстанции во водата е можно само со претходно прибавена „Дозвола за испуштање во водите“ издадена од Министерството за животна средина и просторно планирање. Министерството треба да одговори на барањето за дозвола за испуштање на отпадните води во рок не подолг од три месеци.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

- Закон за производи за заштита на растенијата (Закон за производи за заштита на растенијата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 110/2007, 20/2009, 17/2011, 53/2011, 69/2013, 10/2015 и 129/2015)
- Закон за води (Службен весник на РМ, бр. 87 од 15.07.2008 година)

III. ПОСЕБНИ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА ПРИ ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА

Пестицидите кои се користат за сузбивање на инсектите (инсектициди), габите (фунгициди), плевелите (хербициди) и глодари (родентициди) се различни типови на органски или неоргански хемиски соединенија во форма на препарат, кој содржи поголемо или помало количество од активната материја. Овие хемиски соединенија се концентрирани и токсични, од каде што при несоодветна и прекумерна употреба произлегува и нивното големо штетно влијание на почвата, водата, воздухот и преку нив и на луѓето и другите живи организми.

Поради можните негативни ефекти врз природната средина, здравјето на земјоделците и корисниците на земјоделските производи, неправилната употреба на производите за заштита на растенијата се санкционира според Законот за производи за заштита на растенијата (член 76, 77, 78, 79, 80 и 80а).

Доколку се доволно ефикасни во заштита во конкретниот случај, нехемиските мерки за заштита на растенијата и интегрираното управување со штетни организми треба секогаш да имаат предност при заштитата на растенијата. Агротехничките мерки имаат превентивен карактер на заштита и се насочени кон решавање на проблемите за подолг временски период. Сеопфатното интегрирано управување со штетни организми претпоставува рационална примена на комбинација од биолошки, биотехнолошки, хемиски мерки или посебни мерки за одгледување на растенија, при што примената на хемиски супстанции за заштита на растенијата е ограничена на случаеви на најнеопходна употреба со која ќе се одржува популацијата на штетните организми под нивото кое може да предизвика значителна економска штета или загуба.

Посебните минимални услови за добра земјоделска пракса при заштита на растенијата со опис на активностите што треба да ги превземе земјоделецот во насока на нивно исполнување се дадени во продолжеток.

Услов 3.1 Избор и примена на производи за заштита на растенијата

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнувањето на овој услов е да се спречат негативните последици по здравјето на растенијата, останатиот жив свет и луѓето, како и последици по загадување на водите предизвикани од неправилен избор и примена на производите за заштита на растенијата.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Заштитата на растенијата треба да се изведува само со производи кои се наоѓаат на Листата на одобрени производи за заштита на растенија.

Дали одреден производ за заштита на растенијата со кое сакате да ги третирате вашите растенија е одобрен за употреба и се наоѓа на „Национална листа за одобрени производи на активни супстанции“ која редовно се ажурира на годишно ниво, може да проверите на следната веб **страница** <http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/1588>, или да се обратите до вработените во најблиската подрачна единица на МЗШВ или работна единица на АПРЗ.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Изборот на производите за заштита на растенијата треба да се базира пред се на: ефикасноста на производот врз конкретниот причинител на болеста, штетниот организам или плевел кој е цел на третманот, културата на која ќе бидат применети и местоположбата (оддалеченост од населено место или водотеци) на заштитуваниот простор.

Предност при изборот треба да имаат помалку токсичните производи и производите кои имаат поголема специфичност при делувањето (сузбиваат помал број на генетски слични штетни организми) во однос на широко-спектарните производи, бидејќи предизвикуваат помали нарушувања на животната средина, како и избор на производи за заштита на растенијата кои се брзо разградливи, односно со помал период на полураспаѓање, а со тоа и помала каренца.

За да се донесе одлука за понатамошните мерки за заштита на посевите од штетни организми, неопходно е да се изврши проверка на ефикасноста на претходните третирања. Доколку е евидентирана нивна недоволна ефикасност, пред превземање на следни чекори за заштита на посевите и насадите неопходно е да се консултираат советниците/експерти од областа за заштита на растенијата.

⚠ Заштитата на растенијата треба да се изведува само за намената и на начин кои се соодветни на упатството од производителот.

Успехот на заштитата покрај од правилно избраните производи за заштита на растенијата, секако зависи и од правилната и прецизна примена. Потребно е строго да се придржувате до приложеното упатство за употреба и етикетата на производот за заштита на растението. Производот треба да се користи само за оние болести и штетници кои се наведени во упатството, односно за кои истиот е регистриран. При подготовка на растворот треба да се почитува препорачаната доза и концентрација.

Пред секоја примена на производите за заштита на растенијата треба задолжително да се прочита упатството по кое мора строго да се придржувате. Во

упатството за примена на производите за заштита на растенијата точно се наведени: дозата (количината) за поледелски и градинарски култури изразена во кг/ха или л/ха, односно концентрација за овошни култури и винова лоза изразена во проценти (%). Секој корисник на производите за заштита треба да ги знае сите информации кои се однесуваат на секој препарат одделно: препорачана доза и концентрација за примена; време на апликација или стадиум од развој на културата кога може да се применува производот за заштита на растенијата; точната примена на производот (против која болест, штетен организам, плевел); време на апликација на производот; каренца⁶; работна каренца; безбедносни мерки со цел избегнување на изложеноста на производите за заштита на растенијата; и ургентна брза помош.

Според Законот за производи за заштита на растенијата чие почитување е обврска на земјоделците, при употребата на заштита на растенијата особено треба:

- да не се надминува максималната пропишана доза,
- интервалите за апликација пропишани во упатствата за употреба не смеат да бидат скратени,
- апликацијата на производите да се врши со опрема која ќе обезбеди правилна примена,
- да не се отстапува од упатствата за користење на производите за заштита на растенијата за заштита на здравјето на луѓето и животните вклучително пчелите, на водните и почвени организми и заштита на животната средина,
- растенијата од пошироката околина покрај местото на кое се врши примената не смеат да бидат оштетени,
- производите за заштита на растенијата може да бидат применувани само на растојанија кои ќе ја исклучат можноста при употребата производите да паднат или да се разнесат со ветер во водата или подоцна со дождовница да бидат однесени во водите.

Неколку препораки за добра земјоделска пракса

Кон хемискиот третман против болестите и штетници не треба да се пристапува календарски, туку врз основа на редовно следење на заразата или популацијата на штетните организми. Земјоделците треба да обрнат внимание на метеоролошките услови, известувањата кои ги даваат стручните служби и реалните услови на посевите и насадите за појава на болести и штетни организми во одредени микро локалитети. Доколку во вашиот регион е воспоставена служба за следење и рано известување на појавата на болести и штетници треба да се пријавите за да преку СМС пораки или преку електронска пошта, станете корисник на редовните информации за појавата на штетници, временските услови за примена на заштитата и на препорачаните мерки кои се најсоодветни за заштита на растенијата. Производите за заштита на растенијата можат да се користат само кога популацијата од штетни организми и плевели ги надминува економските прагови или кога временските услови се поволни за развој на растителни болести. Мониторингот треба да е основен критериум при одредувањето на времето, начинот и изборот на производите за заштита на растенијата кои ќе бидат употребувани при хемиските третмани за заштита на растенијата.

Примената на производите за заштита на растенија не се препорачува кога растенијата имаат недостаток на вода или кога има неповолни временски услови бидејќи нивната ефикасност зависи од временските услови. Производите за заштита на растенијата треба да се применуваат при: мирни временски

📌 Земјоделските стопанства кои применуваат производи за заштита на растенијата треба да водат редовна евиденција за набавката на средствата, третирањето на растенијата и на растителните производи и залихите на производите за заштита на растенијата согласно закон.

Образецот за водење на оваа евиденција е законски пропишан со „Правилник за формата, содржината и начинот на водење и чување на евиденцијата за секое третирање на растенијата и на растителните производи од страна на корисниците кои употребуваат производи за заштита на растенијата“ и неговото пополнување преставува и законска обврска. Обрасците за „Евидентирање на користењето на производите за заштита на растенијата во било која фаза на производство до берба“ и „Евидентирање на користењето на производите за заштита на растенијата во период после берба“ се дадени во Прилог 5, односно во Прилог 6 на оваа брошура, а истите електронски може да ги обезбедите на веб страната http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/1588_ или во најблиската подрачна единица на МЗШВ или работна единица на АПРЗ.

Согласно Законот за производи за заштита на растенијата (член 36). Евиденцијата треба да се чува најмалку пет години.

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

Советите кои се финансирани од страна на државата во насока на поддршка во исполнување на условот се:

- Правилен начин на примена на производите за заштита на растенијата согласно реалните потреби за заштита на растенијата (правилен избор на средства за заштита, одредување на дозите, како и изведување на третманот со производите за заштита)
- Начин на водење на евиденција за набавката на средствата за заштита на растенија и спроведените мерки за заштита на посевиите и насадите

Правна основа поврзана со исполнување на условот

- Закон за производи за заштита на растенијата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 110/2007, 20/2009, 17/2011, 53/2011, 69/2013, 10/2015 и 129/2015)

Услов 3.2 Мониторинг на болести кај растенијата

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е спречување на ширењето на штетните организми и нивно навремено уништување.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

 Здравствената состојба на посевите и насадите треба редовно да се контролира во текот на годината и за карантинските појави на штетни организми треба веднаш да биде известен фитосанитарниот инспектор и/или давателите на јавни услуги, кои ја известуваат Фитосанитарната управа при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Земјоделските стопанства треба да ги превземат сите мерки утврдени од страна на фитосанитарниот инспектор и/или Фитосанитарната управа за спречување на ширењето, односно уништување на штетните организми.

Доколку даватели на јавни услуги кои треба да се известат за сите нови или неочекувани појави на штетни организми се недостапни, за неочекувани појави на штетни организми треба да се известат Фитосанитарната управа. Болестите на растенијата за кои треба да се врши известување во случај на нивно појавување се дадени во Листата I.A и Листата II.A кои произлегуваат од Законот за здравје на растенија. Содржината на овие листи е достапна на веб-страницата на МЗШВ за вкрстена сообразност <http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/1588>.

 Земјоделските стопанства за извршените контроли и регистрираната здравствена состојба на посевите и насадите во моментот на прегледот треба да водат евиденција согласно закон.

Образецот за водење на евиденција за извршените контроли и регистрираната здравствена состојба на посевите е даден во Прилог 7 на брошурата, а истите електронски може да ги добиете на веб-страницата <http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/1588> или во најблиската подрачна единица на МЗШВ или работна единица на АПРЗ.

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

Советите кои се однесуваат на спроведување на овој услов и се финансирани од страна на државата се:

- Методи на вршење на прегледи, визуелна идентификација на болестите и штетниците и начините за водење на евиденција за извршените прегледи.
- Најнови сознанија за појава на штетни организми и плевели, како и превенција и соодветна заштитата од истите.

- Начин на водење на евиденција за извршените контроли и регистрираната здравствена состојба на посевите и насадите во моментот на прегледот.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

- „Закон за здравје на растенијата“ (Службен весник на Република Македонија“ бр.29/2005; 81/2008; 20/2009; 57/2010; 17/2011 и 148/2011)

Услов 3.3 Заштита на здравјето на луѓето при примена на производите за заштита на растенијата

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е да се заштити здравјето на земјоделците при примена на производите за заштита на растенијата.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

 Заради заштита на здравјето на луѓето при примена на производите за заштита на растенијата треба да користат: заштитни маски, ракавици, кабаници и чизми во случај на механизирани заштита на растенијата (со турбо амортизер), односно најмалку на маска и ракавици при рачно аплицирање на средствата за заштита. Во текот на апликацијата на средствата не е дозволена консумација на храна, течности или цигари.

При примената на производите за заштита на растенијата, особено во близина на населени места, потребно е да се води сметка и за здравјето на потенцијално засегнатото население со третманот.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

- „Закон за заштита при работа“ (Службен весник на Република Македонија“ бр. 53/2013)

IV. ПОСЕБНИ МИНИМАЛНИ УСЛОВИ ЗА ДОБРА ЗЕМЈОДЕЛСКА ПРАКСА И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ПРИ ОДГЛЕДУВАЊЕ ЖИВОТНИ

Добрата земјоделска пракса за одгледување на животни подразбира начини и постапки со кои се избегнуваат долгорочните штети врз почвата, водата и воздухот како резултат на сточарските активности. Ова е особено важно кај интензивното одгледување на животни како најголеми загадувачи, кај кои законската рамка предвидува издавање на интегрираните еколошки дозволи врз основа на задолжителната оценка на влијанието врз животната средина.

Одгледувањето на животните треба да се остварува во услови кои одговараат на одредени врсти животни и кои треба да обезбедат зачувување на здравјето на животните, висока продуктивност и квалитетно производство, ниски трошоци за добиточна храна и работната сила, и секако заштита на околината од загадување.

Со цел заштита на здравјето на животните воспоставени се системи кои треба да обезбедат следење на движењето на животните и превентивно спречување на ширењето на болестите, како и нивно сузбивање преку спроведувањето на програмите за здравствена заштита на животните. Активното учество на одгледувачите во спроведувањето на овие мерки е од нивен директен интерес.

Посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина при одгледување на животни со опис на активностите што треба да ги превземе одгледувачот на животните во насока на нивно исполнување, се дадени во продолжеток.

Услов 4.1 Идентификација, регистрација и пријавување на движење на животните

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на ова барање е да се обезбеди следливост на движењето на животните и нивните заболувања заради навремено спречување на ширењето на болестите и нивно сузбивање, а со тоа да се заштити здравјето на животните и јавното здравје.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Земјоделските стопанства кои одгледуваат говеда, овци, кози, свињи или пчели треба да:

- обезбедат регистрација на одгледувалиштето, ги пријават сите промени во одгледувалиштата, вршат попис на одгледувалиштето и редовно го водат регистерот на одгледувалиште,
- обезбедат навремена идентификација и регистрација на животните согласно роковите пропишани во закон,
- водат евиденција за купо-продажба, преместување или смрт на животните и
- податоците за промените навремено ги доставуваат во Централната електронска база на податоци за идентификација и регистрација на животни преку овластеното ветеринарното друштво со кое сточарот има склучено договор.

Сопственикот или лице одговорно за одгледувалиштето треба задолжително да обезбеди договор со овластено ветеринарно друштво. Одгледувачот е слободен самиот да го избере ветеринарното друштво од листата на ветеринарни друштва со кои Агенцијата за храна и ветеринарство регистрирани во Регистерот на овластените ветеринарни друштва, која може да се провери на следниов линк кон веб страница на Агенцијата за храна и ветеринарство http://www.fva.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=386&Itemid=306&lang=mk или во најблиската подрачна единица на МЗШВ, работна единица на АПРЗ и инспекторите на Агенцијата за храна и ветеринарство низ државата.

Одгледувалиштето на животни мора да биде регистрирано во Централната електронска база на податоци за идентификација и регистрација на животни која издава единствен регистарски број за идентификација на одгледувалиштето. Одгледувачите треба да ги пријават сите промени во одгледувалиштата во рок од седум дена, да вршат попис за одредени видови на животни на одгледувалиштето секоја година и редовно го водат регистерот на одгледувалиште. Одгледувалиштето мора да остане регистрирано најмалку три години од напуштање на сите животни од него.

Бројот на животните во одгледувалиштето мора тековно да се ажурираат во регистерот на животните кои се одгледуваат. Покрај тоа што идентификацијата и регистрацијата обезбедува точен увид во состојбата со стадото од сите аспекти и следливост при евентуални зарази, истата е предуслов за добивање на финансиска поддршка за мерките од делот на сточарството. Затоа секое поединечно грло на животно мора да биде соодветно обележано и регистрирано во пропишаното време, и во секој случај пред животното да го напушти одгледувалиштето во кое било родено, односно за: говедата 20 дена од раѓањето, и за овците и козите 6 месеци од раѓањето. Во рок од 14 дена од известувањето за раѓањето на животно од видот говеда, или доколку грлото е увезено во рок од 20 дена од внесувањето во Р Македонија, овластеното ветеринарното друштво издава пасош за животното кој одгледувачот е должен да го потпише по приемот. Не смеете да примените средство за идентификација (ушна маркица или друго) кое претходно било наменето или употребено за идентификација на друго животно.

Доколку е потребно според ветеринарните прописи, одгледувачот треба да ги изолира животните пред да ги внесе во одгледувалиштето за да му овозможи на овластеното ветеринарно друштво да ги прегледа и земе мостри за лабораториски испитувања.

Одгледувачот треба да го извести овластеното ветеринарно друштво за сите движења на животните во и од одгледувалиштето, како и за сите раѓања и смрт на животните во најкраток можен рок, но не подолго од седум дена од настанот. Одгледувачот не смее да овозможи напуштање на животните од одгледувалиштето без средствата за обележување, пасошот и сертификат за здравствена состојба. Покрај известувањето на ветеринарно друштво одгледувачот треба да води и тековно да го надополнува регистарот на одгледувалиштето, рачно или електронски, со сите податоци за одгледувалиштето и животните на него за промените кои настанале не одгледувалиштето во однос на движењата (купување и продавање на животни), раѓање или угинување на животните, како и за податоците од извршениот попис на животни за видивите животни за кои постои законска обврска (овци, кози, свињи и пчелни семејства).

При промет на грлата од одгледувалиштето, одгледувачот треба да обезбеди сертификат за здравствена состојба на животните кои ги доставува до овластеното ветеринарното друштво во рок од 3 дена од движењето, при што новиот сопственик е должен во пасошто да ги внесе податоците за себе и за своето одгледувалиште.

Средставата за идентификација на животните и пасошите може да бидат отстранети или заменети откако после известувањето на овластеното ветеринарно друштво во рок не подолг од 7 дена по настанот дека маркицата станала нечитлива, е оштетена или е изгубена, му биде издадена замена (дупликат на ушна маркица) која го има истиот код со ознака за редниот број на замената.

🔪 Одгледувачите треба во законски пропишаниот рок од најмалку три години од денот кога последното животно го напуштило одгледувалиштето да ја чуваат документацијата поврзана со идентификација, регистрација и движење на животните и документите од регистарот на одгледувалиште.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

Закон за идентификација и регистрација на животните (Службен весник на Република Македонија бр. 95/2012 и 27/2014)

Слика бр. 9 Правилно идентификувани животни

Услов 4.2 Спроведување на мерки за здравствена заштита на животните

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на спроведување на овој услов е да се заштити јавното здрајве и здравјето на животните од заразни и паразитарни болести преку спроведување на мерките за здравствена заштита на животните.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Земјоделските стопанства треба да ги спроведат мерките за здравствена заштита на животните согласно Програмите за сузбивање и искоренување на заразни болести и Годишната наредба за здравствена заштита на животните.

📁 Земјоделските стопанства треба да ја чуваат документацијата поврзана со спроведените мерки на здравствена заштита на животни.

Повеќе информации околу обврските на одгледувачите поврзани со спроведување на мерките за здравствена заштита на животните согласно Програмите за сузбивање и искоренување на заразни болести и Годишната наредба за здравствена заштита на животните, одгледувачите може да обезбедат од страна на овластеното ветеринарно друштво со кое одгледувачот има договор или на веб страната на Агенцијата за храна и ветеринарство на следниот линк: <http://www.fva.gov.mk/index.php?lang=mk>

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

Запознавање со мерките за здравствена заштита на животните согласно Програмите за сузбивање и искоренување на заразни болести и Годишната наредба за здравствена заштита на животните.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

Закон за ветеринарно здравство (Службен весник на Република Македонија бр.113/07, 24/11, 136/11, 123/12 и 154/15)

Слика бр. 10 Вакцинација на животни

Услов 4.3. Контрола на заразните болести кај животните

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на спроведување на овој услов е превенција, детекција, контрола и искоренување на појавата на заразните болести со цел да се имплементираат мерки за заштита на здравјето на животните и луѓето.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Земјоделските стопанства кои одгледуваат говеда, овци, кози, свињи, живина, пчели и други животни, сомнителните или очигледни случаи на појави на заразни болести кај животните треба да:

- ги пријават на овластениот ветеринар;
- го ограничат движењето на заразените животни и спречат секаков контакт со луѓето и други животни и
- после прегледот да ги спроведат пропишаните мерки од наредбата.

Секој сопственик или лице одговорно за одгледуваништето треба веднаш да го повика овластениот ветеринар на одгледувалиштето кога ќе се посомнева на појава на инфективна болест или друга болест која задолжително се пријавува. Листата на заразните болестите кои задолжително се пријавува е дадена во Правилникот за начинот и постапката на пријавување на болести кои задолжително се пријавуваат и листата на болести кои задолжително се пријавуваат (Службен весник на Република Македонија бр. 110/10).

Обезбедена советодавна поддршка финансирана од државата

Препознавање на симптомите на заразните болести на животните и соодветно постапување при сомнителни или очигледни случаи на појави на заразни болести.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

Закон за ветеринарно здравство (Службен весник на Република Македонија бр.113/07, 24/11, 136/11, 123/12 и 154/15)

Слика бр. 11 Типични слики на животни со симптоми на шап и лигавка

Услов 4.4. Проценка на влијанието врз животната средина од одгледувањето на животни

Која е целта на исполнување на условот?

Целта на исполнување на условот е да се спречи или намали штетното влијание врз околината од земјоделките активности поврзани со интензивно одгледување на животни. Во интензивните производни системи во свињарството, живинарството и говедарството претставени преку големи комерцијални стопанства, законската рамка од областа на животната средина во делот на А и Б интегрираните еколошки дозволи и задолжителната оцена на влијанието врз животната средина, наметнуваат соодветни процедури кои стануваат дел од добрата земјоделската пракса и заштитата на животната средина во сточарството.

Како треба да се постапи за да се исполни условот?

⚠ Задолжителна процена на влијанието врз животната средина треба да се спроведе за земјоделски стопанства кои одгледуваат повеќе од 20.000 места за несилки и 40.000 места за бројлери, односно 1.000 места за свињи за гоеење (над 30 kg) или 350 места за маторици.

Земјоделските стопанства кои имаат спроведено задолжителна процена на влијанието врз животната средина треба соодветно да ги имплементираат пропишаните насоки.

Земјоделските стопанства треба да обезбедат елаборат за заштита на животната средина и документ од единиците на локална самоуправа за тековно спроведување на наодите од проценката на влијанието врз животната средина.

Правна основа поврзана со исполнување на условот

Закон за животна средина (Службен весник на Република Македонија 53/2005, 81/2005, 24/2007, 159/2008, 83/2009, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 42/14 и 44/15)

ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Преглед на релевантните служби за инспекција надлежни за контролирање на условите за вкрстена сообразност во Македонија

Бр	Инспекциски орган	Адреса
1	Агенција за финансиска поддршка, во земјоделството и руралниот развој	ул. 3-та Македонска бригада бр 20 зграда на Македонија Табак блок Ц, 1000 Скопје 02 3097 450
2	Агенција за храна и ветеринарство	Ул. Трета Македонска Ударна Бригада бр 20, 1000 Скопје 02 2457 895
3	Државен инспекторат за земјоделство	Бул. Гоце Делчев 18, Скопје 02 3121462
4	Државен инспекторат за животна средина	Кеј Димитар Влахов бр.4 02 3220157

Прилог 2. Табела со проценти на намалување на директните плаќања поради несообразност со барањата за вкрстена сообразност од прв пат

Реден број	Назив на посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина	Обем	
		Мал	Голем
1. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на почвата			
1.1	Минимална покриеност на површината на земјоделското земјиште	3%	5%
1.2	Спречување на обраснување на обработливите земјоделски површини со непожелна вегетација	3%	5%
1.3	Одржување на насадите со повеќегодишни култури	3%	5%
1.4	Минимално обработување на земјоделски површини согласно карактеристиките на земјиштето заради спречување на ерозија	1%	3%
1.5	Управување со жетвените остатоци	1%	5%
1.6	Анализа на хемиските својства на почвата и примена на ѓубрива согласно потребите за хранливи материи во почвата	3%	/
2. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на водата			
2.1	Копање на бунар на површина во состав на хидромелиоративните системи	/	3%
2.2	Користењето на вода од систем за наводнување	3%	5%
2.3	Заштита на водите од нитрати од земјоделството	1%	3%
2.4	Заштита на подземните води од загадување со испуштање на супстанции	3%	5%
3. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса при заштита на растенија			
3.1	Избор и примена на производи за заштита на растенија	1%	5%
3.2	Мониторинг на болести на растенија	1%	3%
3.3	Заштита на здравјето на луѓето при примена на производите за заштита на растенијата	3%	5%

4. Посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина при одгледување на животни			
4.1	Идентификација, регистрација и пријавување на движење на животните	3%	5%
4.2	Спроведување на мерки за здравствена заштита на животните	3%	5%
4.3	Контрола на заразни болести на животните	3%	5%
4.4	Процена на влијанието врз животната средина на одгледувањето на животни	3%	5%

Прилог 3. Евиденција за набавка на минералните и ѓубривата од органско потекло и отстапување на ѓубрива од органско потекло

Реден број	Набавка/ Продажба	Дата	Вид на набавено ѓубриво/содржина на хранливи материји	Назив на добавувачот/лицето на кое е одстепено ѓубривото	Количество кг / литар/ м ³	Забелешка
1	2	3	4	5	6	7

Прилог 4. Евиденција за употреба на минералните и ѓубривата од органско потекло

Носител на ЗС:	ЕРЗС:	ВИД/КУЛТУРА:
СИЗП површина под културата:		Апликатор на ѓубривото:

Реден број	Дата	Вид на употребено ѓубриво	Количество кг / литри на површина	Вкупна количина на Азот кг	Со која опрема ја има аплицирано	Забелешка
1	2	3	4	5	6	7

Прилог 5. Евидентирање на користењето на производите за заштита на растенијата во било која фаза на производство до берба

Сопственик на посев: _____

Прилог 6. Евидентирање на користењето на производите за заштита на растенијата во период после берба

Сопственик :

Реден број	Вид на растителен производ / сорта	Идентификација на растителниот производ	Количество на растителен производ врз кој е аплициран производ за заштита на растенија	Дата на апликација	Место на апликација	Производ за заштита на растенијата	Активна супстанција	Концентрација на смесата или растворот за третирање	Количество на производ за заштита на растенијата	Каренца	Метод на апликација	Аплицирал

Прилог 7. Образец за водење на евиденција за извршените контроли и регистрираната здравствена состојба на посевите

Сопственик на посев:	ИДБР на ЗС:	ВИД/КУЛТУРА:
КО, МВ, КП, Вкупна површина:		Сорта:

Реден број	Дата	Констатирана состојба (присуство/одсуство на штетен организам)	Превземени мерки (препорачан препарат, концентрација и начин на апликација)
1	2	3	4

Одговорно лице за здравјето на растенијата			

УПАТСТВО ЗА ПОПОЛНУВАЊЕ

Во колона со реден број 1 се внесува редниот број на апликација на производот за заштита на растенијата - пестициди;

Во колона со реден број 2 се внесува датата на извршениот преглед;

Во колона со реден број 3 се внесува констатираните состојби и присуство или одсуство на штетниот организам;

Во колоната со реден број 4 се внесуваат превземените мерки и препорачаниот препарат (само препорачан препарат треба да се аплицира на растенијата.

КАКО ДА СЕ ЗАПИШЕТЕ ВО „РЕГИСТАРОТ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИ, ПРЕРАБОТУВАЧИ, УВОЗНИЦИ И ДИСТРИБУТЕРИ НА РАСТЕНИЈА, РАСТИТЕЛНИ ПРОИЗВОДИ И ДРУГИ ОБЈЕКТИ И ПРЕДМЕТИ“ И ДА ОПРЕДЕЛИТЕ ЛИЦЕ ОДГОВОРНО ЗА ЗДРАВЈЕ НА РАСТЕНИЈАТА

* Согласно член 19 од Закон за здравјето на растенијата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 29/2005; 81/2008; 20/2009; 57/2010; 17/2011, 148/2011, 69/2013, 43/2014 и 158/2014) производители, преработувачи увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други објекти и предмети мора да се запишат во „Регистер на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други објекти и предмети“ кој се наведени во Листа V дел А и Листа V дел Б („Службен весник на Република Македонија“ бр. 65/2010), кој го води Фитосанитарната управа односно Секторот за здравје на растенијата.

Барањето содржи:

- податоци за барателот: назив, односно име, седиште, односно адреса, одговорно лице и даночен број или единствен матичен број на граѓанинот;
- број од соодветниот регистар што се води во Централниот регистар на Република Македонија; - правна и организациска форма;
- вид на дејност;
- податоци за земјоделско земјиште кое се користи – катастарска парцела - КП- парцела, место викано – МВ и број на катастарска општина – КО, и
- податоци за лицето одговорно за здравјето на растенијата: име и презиме, единствен матичен број на граѓанинот (ЕМБГ) и адреса на живеење.

Лицето одговорно за здравјето на растенијата во правното или физичкото лице треба да има најмалку високо образование од областа на земјоделските науки (растително производство) или од областа на шумарските науки (за шумарство).

ДОПОЛНИТЕЛНИ ПОДАТОЦИ

Сите дополнителни податоци околу начинот на регистрација, начинот на определување на лица одговорни за здравјето на растенијата и добивањето на решението за уписот во Фиторегистарот може да се добијат во Фитосанитарна Управа - Сектор за здравјето на растенијата (Зграда на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство - Аминта Трети бр. 2 Скопје (поранешна Ленинова)

ЗАБЕЛЕШКИ

Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија

Издавач:

.....

Уредник:

.....

Изработено од :

Перица Иваноски

Ивана Цавироска

Александар Мусалевски

Слики:

.....

.....

.....

Примероци:

Скопје, 24 септември 2015